

Bernarda Brgić

Filozofski fakultet u Zagrebu, Hrvatska
bernardabrgic@gmail.com

 0009-0002-2150-6732

Specijalistički jezik u hrvatskome jezikoslovlju: Između europskih standarda i domaće tradicije

Pregledni rad
Review article
UDK 811.163.42'27
<https://doi.org/10.32728/tab.20.2023.2>

Primljeno / Received: 30.3.2023.
Prihvaćeno / Accepted: 30.8.2023.

NACRTAK

U radu se razmatraju neki aspekti strukovnih jezika. U stranoj literaturi postoji obilje članaka i tekstova o strukovnim jezicima, dok je u hrvatskom kontekstu literatura na tu temu oskudna. U uvodnome dijelu skreće se pozornost na problem neujednačene terminologije pri imenovanju strukovnih jezika u međunarodnoj terminologiji, kao i na različite definicije za izabrane nazive. Nakon povijesnog pregleda teorija o nastanku i proučavanju strukovnih jezika, u središnjem dijelu rada predlaže se definicija specijalističkoga i strukovnih jezika u hrvatskome jeziku. Osim toga, u radu su predstavljene neki primjeri klasifikacije strukovnih jezika iz međunarodnoga jezikoslovlja, kao i temeljne jezične osobitosti strukovnih jezika. U radu se, osim definicije, predlaže i klasifikacija strukovnih jezika u hrvatskome jezičnome kontekstu. Izložit će se, analizirati i komentirati pronađeni pristupi, s ciljem predlaganja najučinkovitijeg rješenja koje bi spojilo europske standarde, a istovremeno vodeći računa o očuvanju hrvatske tradicije i nazivlja. Rezultati će nedvojbeno predstavljati koristan putokaz za buduća istraživanja.

Ključne riječi: strukovni jezici, specijalistički jezik, specijalizirani diskurs, linguaggio specialistico, special languages

1. UVOD

Jezikoslovlje se od svojega postanka početkom prošloga stoljeća uglavnom bavilo općim jezikom (i to posebno književnim jezikom) i dijalektima (horizontalno-geografski uvjetovanim jezičnim varijetetima. Tek kasnijim razvojem jezikoslovlja pažnja je usmjerena prema socijalno-vertikalnom stratificiranju jezika, odnosno prema sociolektima. Umjesto njih, tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, zahvaljujući globalizirajućim procesima koji zahtijevaju stalan prijenos proizvoda i znanja (i koji daju važnost porastu potrebe za višejezičnošću), u suvremenom društvu vidi se postupni rast interesa za specijaliziranu komunikaciju, kako u pogledu njezina opisa, tako i u pogledu njezina usvajanja i poučavanja, što je rezultiralo nezadrživim širenjem raznih *strukovnih jezika* kao i priznavanjem postignuća primijenjene lingvistike iz različitih područja i važne uloge koju ovo područje ima u okviru opće lingvistike. Stoga ne iznenađuje da su ponuđena različita imenovanja, pristupi proučavanju, klasifikacije i obilježja strukovnih jezika. U domaćem se pak jezikoslovlju tek od pokretanja *Strune* 2008. godine javlja interes za terminološka istraživanja, stoga je važno da hrvatskim jezikoslovcima skrenemo pozornost na važnost proučavanja strukovnih jezika.

Prvi izazov s kojim se znanstvena zajednica suočava pri proučavanju strukovnih jezika odnosi se na problematiku neujednačene terminologije. Ova neujednačenost može komplicirati procese određenja, klasifikacije i opisa strukovnih jezika. Posebno je izazovno kada je riječ o prevodenju ili citiranju strane literature, gdje različite terminološke tradicije mogu dovesti do pogrešnih interpretacija. U svjetlu tih izazova, naše istraživanje fokusirat će se prvenstveno na razlikovanje i razumijevanje različitih naziva koji se koriste u kontekstu strukovnih jezika. Nakon toga, pažnja će se posvetiti analizi različitih definicija i klasifikaciji te prepoznavanju ključnih obilježja koja karakteriziraju strukovne jezike. Krajnji cilj našeg rada bio je sintetizirati sve bitne lingvističke kriterije koji će omogućiti jasnije i preciznije proučavanje strukovnih jezika.

Kako bismo pronašli rješenje kojim bismo hrvatsku tradiciju približili europskoj, a opet zadržali hrvatske temelje i nazivlje, analizirat će se i komentirati (odabrana) strana i domaća literatura, te među često kontradiktornim teorijskim pristupima, ponudit će se rješenja koja bi mogla biti pogodnija za proučavanje, strukovnih jezika u hrvatskome jeziku.

Ponudit ćemo i definiciju te klasifikaciju specijalističkoga jezika, odnosno strukovnih jezika u okviru hrvatskoga jezika.

2. STRUKOVNI JEZICI: PROBLEM TERMINOLOGIJE

Već je rečeno da se brojni znanstvenici još uvijek ne mogu složiti oko izbora naziva koji bi bio općeprihvaćen. Neki od naziva u upotrebi su sljedeći: *specijalni jezici*, *specijalizirani jezici*, *specijalistički jezici*, *potkodovi*, *registri*, *stručni jezici*, *tehnolekti*, *mikrojezici*, *strukovni jezici* itd. Da bismo među ponuđenim nazivima došli do najprikladnijega, odabrali smo najrelevantnije. U svjetskim su jezicima uvriježeni sljedeći nazivi: engl. *special languages / languages for special / specific purpose; language register*, tal. *lingue speciali / linguaggi specialistici / lingue specialistiche / linguaggi settoriali*, fr. *langues de spécialité*, šp. *lenguajes especializados / de especialidad*, njem. *Fachsprache*. Iako većina jezika slijedi sličnu terminologiju, njemački jezik ističe se specifičnim nazivom *Fachsprache*. Unatoč dominantnim globalnim trendovima, ovaj se terminološki odabir može interpretirati kao manifestacija specifičnih kulturnih i lingvističkih karakteristika unutar njemačkog jezikoslovnog konteksta.

U hrvatskoj znanstvenoj literaturi, rječnicima i gramatikama daje se prednost nazivima *strukovni ili stručni jezici / jezici struke*.

Iz navedenih naziva, vidljivo je da u većini svjetskih jezika pridjevi *specijalni/specijalistički/specijalizirani* čine zavisni dio sintagme te su ključni za razumijevanje prirode koncepta strukovnih jezika.

U suvremenoj uporabi, značenje pridjeva *specijalan* prema **Hrvatskom jezičnom portalu** (HJP) odnosi se na: (1) *koji je drugačiji od onoga što je uobičajeno i obično; poseban; jedinstven (npr. specijalna ponuda)*; (2) *koji je ograničen ili namijenjen za posebnu funkciju, primjenu ili priliku (specijalna oprema za alpinizam)*. Brojni europski jezikoslovci koriste naziv *specijalni jezici* (Devoto 1939; Berruto 1977; Sager et al. 1980; Sobrero 1993; Cortelazzo 1994; Cabré 1999 itd.).

Nadalje, pridjev *specijalistički* prema HJP-u ima značenja: (1) *koji se odnosi na specijaliste*; (2) *razg. stručnjak u nekom užem području djelatnosti (specijalist za kompjuterski softver)*; (3) *term. osoba koja je završila specijalizaciju kao oblik stručnog usavršavanja (liječnik specijalist opće prakse)*.

Prema *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić 2015: 1448), pridjev *specijalan* opisuje: (1) *koji je drugačiji od onoga što je uobičajeno i obično (specijalna ponuda; specijalan gost); jedinstven, poseban, specifičan; te (2) koji je ograničen za posebnu funkciju, primjenu ili priliku (specijalna oprema za alpinizam; specijalna politika)*. Pridjev *specijalistički* (ibid.) identičan je onome iz HJP-a.

Ove definicije iz VRH-a u skladu su s onima iz HJP-a, čime se potvrđuje dosljednost u značenju ovog pridjeva u hrvatskom jeziku.

Usporedbom definicija iz obaju izvora moguće je bolje razumjeti i razlikovati korištenje ovih pridjeva u hrvatskom jeziku te njihovu primjenu u okviru strukovnih jezika.

U hrvatskoj znanstvenoj literaturi, nazivom *specijalni jezik* Josip Silić koristi se pri definiranju *žargona* (razgovorni funkcionalni stil), gdje ih naziva „*specijalnim jezicima pojedinih socijalnih skupina ljudi koje su stvorile socijalne zajednice dodavši im specijalne riječi, a postojećim riječima nova značenja. Takvi su npr. jezici zatvorenika, lopova, zločinaca, no u žargon bi se mogli uvrstiti i jezik liječnika, jezik hermetičnih pjesnika, jezik filozofa-egzistencijalista.*“ (Silić 1996: 107-109) Jednaka je situacija u njemačkoj znanstvenoj literaturi gdje se *specijalni* odnosno *posebni jezici / Sondersprachen* izjednačavaju sa *žargonima*. (Hoberg 1979 : 27) Vidjet ćemo u nastavku, u talijanskoj literaturi, Berruto (1997: 156) *žargone* odvajaju od *specijalnih jezika*.

Nadalje, u Hrvatskoj enciklopediji navodi se naziv *specijalni leksik* (HrvEnc 2023)¹, koji obuhvaća posebne nazive (termine) pojedinih znanstvenih disciplina, stručnih ili umjetničkih područja i sl. Ako pod pojmom *leksik* podrazumijevamo ukupnost riječi koje ulaze u sastav nekog jezika, a dijeli se na *opći leksik* (opći jezik) i *specijalni leksik*, u hrvatskome bi se jeziku (o strukovnim jezicima) također moglo govoriti o *specijalnim jezicima* koji se bave proučavanjem *specijalnog leksika*.

¹ Može se koristiti i naziv *profesionalni leksik* (npr. medicinski, pravni, kemijski, matematički, jezikoslovni, sportski, vojnički, žargonski, zatvorenički itd.). Taj se naziv rabi i u užim značenjima, npr. kao ukupnost riječi karakterističnih za pojedine funkcionalne stilove ili je u vezi s teritorijalnim raslojavanjem jezika, odnosno narječja, pa se onda npr. govori o *razgovornom leksiku, o znanstvenom, administrativnom, stručnom, regionalnom, dijalektalnom, gradskom i seoskom, dječjem leksiku* i sl. Citiranje: leksik. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 8. 2. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35934>>.

Međutim, razmotrivši iznesene primjere, smatramo da bi najprikladnije bilo koristiti se nazivom *specijalistički (jezik)*. Razloga je nekoliko. Naime, pridjev je *specialistico/specijalistički*, za razliku od pridjeva *speciale/specijalni*, znatno manje dvosmislen, točnije, definira oblike komunikacije koji nastaju i šire se *specijalizacijom*², drugim riječima, među specijalistima u određenom području, uz održavanje stalnog kontakta s općim jezikom. Nadalje, značenje naziva *specijalni* (i posebni) ukazuje na jezik koji je drukčiji od onoga što je uobičajeno, međutim *specijalistički jezik* nije specijalni ni posebni jezik, već se u mnogočemu preklapa s općim jezikom, što su i pokazala mnogobrojna istraživanja te problematike.

Specijalistički jezik nije specijalni ni posebni jer ne odstupa od leksičkih, fonetskih, sintaktičkih i tekstualnih normi i obilježja standardnoga jezika, nego se od njega razlikuje prema učestalosti uporabe nekih od njih. (Gotti 1991: 179)

U najnovije vrijeme, i u talijanskoj je znanstvenoj literaturi češće u upotrebi naziv *linguaggi specialistici / specijalistički jezici* (Gotti 1991; Cavagnoli 2006).

Iz navedenih primjera (*lingua speciale, linguaggio specialistico, linguaggio settoriale*, itd.) vidimo da jedan od uzroka pojave sinonimije i mnogih debata oko izbora naziva leži i u činjenici da u romanskim jezicima, nazivi *lingua* i *linguaggio* (tal.) imaju različita značenja. Jednako je i u španjolskome kod naziva *lenguaje/lengua*, i u francuskome *langue/langage*. U rječniku je hrvatskoga jezika, za ta dva pojma pridruženo samo jedno značenje, *jezik*.³ (HrvEnc 2023) Objasnit ćemo na primjeru talijanskoga jezika.

2 Značenje imenice *specijalizacija* (HJP) odnosi se na:

(1) stručno ili znanstveno usavršavanje kojim se postaje specijalist
(2) usmjeravanje djelatnosti čega u jednom pravcu, na određenu užu djelatnost itd. (specijalizacija industrije)

3 Imenica *jezik* na Hrvatskom jezičnom portalu javlja se u sljedećim značenjima (navedena su samo ona značajna za rad):

(1) a. sustav glasova, gramatike, naglasaka, riječi i fraza kojima ljudi izražavaju svoje misli i osjećaje b. riječi i metode njihova kombiniranja koje upotrebljavaju i razumiju drugi ljudi [brusiti jezike; na jeziku; oštra jezika; poganim jezikom; imati dug jezik; imati jezik kao krava rep] c. čujan i artikuliran sustav za prenošenje poruka proizveden radom govornih organa.

(2) sustav artikuliranih glasova izdvojen od drugih [latinski jezik]

(3) a. sustavan, usustavljen način iznošenja misli, sudova, ideja i osjećaja upotrebom konvencionalnih ili prihvatljivih znakova, zvukova, gesta itd. [jezik gesta] b. sustav koji se koristi u pojedinim strukama [pravni jezik] c. sredstvo jednosmjernog davanja signala među životinjama

(4) poseban način upotrebe izraza kao a. oblik ili način verbalnog izražavanja [svjež jezik; poletan jezik] b. izbor termina i frazeologija koji služe na nekom posebnom području stvaranja ili znanja [jezik diplomacije]

Naziv se *lingua* općenito koristi kao poseban, povijesno određen⁴ oblik verbalnog jezika, kojim se koristi skupina ljudi u komunikacijske svrhe, a naziv se *linguaggio* odnosi na jezik koji može biti ljudski i/ili životinjski, može biti verbalan, ali pojmove može izraziti i neverbalnim sredstvima, kao što su simboli, formule, dijagrami, ilustracije, animacije itd. Iako neverbalna komponenta strukovnih jezika olakšava razumijevanje i usvajanje naziva te se stručnjaci mnogih struka, da bi olakšali unutarspecijalističku komunikaciju (komunikacija među stručnjacima iste struke) koriste neverbalnim sredstvima komunikacije, njima se ne možemo baviti s lingvističkoga aspekta. Iz tog razloga, mnogi su talijanski jezikoslovci naposljetku odlučiti dati prednost nazivu *linguaggio*.

2.1. STRUKOVNI / STRUČNI JEZIK

Bez obzira na europsku tradiciju, hrvatski su jezikoslovci dali prednost nazivu *strukovni jezici*. Prvotno je u upotrebi bio samo naziv *stručni jezik* (npr. Vojvoda 1979; Čatić 1986 itd.). Izraz *stručni jezik* pronalazimo u Simeonovu (1969) *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* u sljedećim značenjima: (1) *jezici (terminologije) vezani za određenu vrstu zanimanja ili struke (lovački, mesarski, štamparski itd.); obično nerazumljiv neupućenima.*

Jednako kao u hrvatskoj, u njemačkoj se znanstvenoj literaturi nazivaju *stručni ili tehnički jezici / Fachsprachen* (Hoberg 1979: 27). Iako većina svjetskih jezika slijedi sličnu terminologiju, njemački jezik ističe se specifičnim nazivom *Fachsprache*. Unatoč dominantnim globalnim trendovima, ovaj se terminološki odabir može interpretirati kao manifestacija specifičnih kulturnih i lingvističkih karakteristika unutar njemačkog jezikoslovnog konteksta.

U talijanskoj tradiciji proučavanja strukovnih jezika, među češćima (ali ne i modernijima), u upotrebi je i naziv *linguaggi settoriali*, u čestu kontradiktornim određenjima. Jedan dio jezikoslovaca (npr. Giovanardi 1993) koristi se isključivo tim nazivom za opis svih strukovnih jezika. Problem se javlja pri referiranju na drugi dio jezikoslovaca (npr. Berruto 1977; Sobrero 1993), koji spomenuti naziv često rabe za određivanje samo strukovnih jezika „niže specijaliziranog leksika” (za razliku od specijalnih jezika koji upotrebljavaju visoko specijalizirani leksik), kao što je to npr.

⁴ Povijesni događaji uvjetuju status jezika, potiču ili usporavaju njihov razvoj, određuju ne uvijek jasne granice među jezicima, prijelaze iz dijalekta u jezik itd.

jezik reklama, ekonomije itd. Problem je u neodgovarajućoj (postojećoj) terminologiji u hrvatskome jeziku koja strukovne jezike ne dijeli prema specijaliziranosti leksika.

Iskoristit ćemo priliku te skrenuti pozornost na izazov prijevoda samoga naziva koji se javlja u hrvatskoj znanstvenoj literaturi. Konkretno, u hrvatskim tekstovima, naziv *linguaggi settoriali* iz talijanskog jezika često se prevodi kao *strukovni jezici*. Međutim, pri doslovnom prevođenju pridjeva *settoriale*, dobivamo hrvatski ekvivalent *sektorski*⁵, što sugerira da bi možda precizniji prijevod trebao biti *sektorski jezici*. Ova nepreciznost u prijevodu može dovesti do nesporazuma jer bi izraz *strukovni jezici* na talijanskom, prema toj logici, trebao glasiti *lingue professionali*.

2.2. POSEBNI JEZIK

Tek rijetki hrvatski jezikoslovci, uz temeljni naziv *strukovni ili stručni jezici* navode mogućnost upotrebe drugih naziva, npr. *specijalni jezici* (Pavletić 2018) i *posebni jezik* (Nahod 2016). Nahod (2016: 36) je izraz *special language* preveo kao *posebni jezik* jer se referira na Cabré (1999: 65) koja se koristi jedninom (*special language*) kada govori o posebnom jeziku, a množinom (*special languages*) kada govori o strukovnim jezicima. Nahod (2016: 34-35) *posebni jezik* opisuje kao skupove oznaka koje se jednim dijelom preklapaju s oznakama općega jezika, no koje karakteriziraju određene razlike, poput uske domene znanja, vrste unutarnje lokucije, specifične komunikacijske situacije, govornikove namjere, kontekst, vrste komunikacijske razmjene i sl. Na portalu Struna pronašli smo i naziv *posebni rječnici*⁶.

Međutim, smatramo da pridjev *posebni* nije prikladan za opisivanje spornog pojma jer svojim značenjem (HJP): (1) *koji je odijeljen, odvojen od drugih, koji nije spojen u cjelinu*, ukazuje na žargone, jer služi tome da pojedine grupe ljudi vlastitim sredstvom komunikacije razgraniči od ostalih grupa.

5 Imenicu *sektor* (HJP) pronašli smo u sljedećim značenjima: 1. mat. dio kruga između luka (kružnice) i dva polumjera; kružni isječak; 2. vojn. zona defenzivne ili ofenzivne djelatnosti za koju je odgovorna jedna vojna jedinica; 3. posebni odio (ob. u većim poduzećima ili ustanovama) [sektor prodaje]; odjel; 4. razg. područje čije nadležnosti; odgovornost, briga; 5. inform. dio površine magnetnog ili optičkog medija; odsječak.

6 *Posebni rječnici* opisuju riječi među kojima vlada kakav jezični odnos (leksički, normativni, stilski i sl.), te postoji rječnik žargona, sinonima, antonima itd., ili opisuju leksik koji pripada različitim znanstvenim ili stručnim područjima pa postoje terminološki rječnici koji obuhvaćaju određene struke. Struna. <http://struna.ihjj.hr/en/naziv/posebni-rjecnik/54418/>

3. PRISTUPI PROUČAVANJU SPECIJALISTIČKOG JEZIKA

Nužno je poznavati povijesni razvoj koncepta *specijalistički jezik* da bismo bolje razumjeli nijanse koje razlikuju definicije spornoga naziva. Lingvističko istraživanje specijalističke komunikacije započelo je ranih 20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća pod okriljem Praške škole.

U početku je pristup bio konzervativan. Pokušale su se analizirati razlike između općeg i strukovnog engleskog jezika prema specifičnostima različitih strukovnih jezika. No, upravo rana istraživanja omogućila su razlikovanje morfoloških i leksičkih osobitosti općeg i specijalističkog jezika, što je rezultiralo stvaranjem specijaliziranih rječnika. Tada ga se počelo opisivati kao podsustavom općeg jezika (Cabré 1998)⁷.

Izdvajamo tri ključna pristupa u proučavanju specijalističkih jezika u 20. stoljeću, na kojima se temelje sva moderna istraživanja:

3.1. STRUKTURALISTIČKI PRISTUP (1920. – 1930.)

Nastao u okviru europske strukturalističke škole. Unatoč brojnim nedostacima, funkcionalna je stilistika i danas najzastupljenija u slavističkoj, pa tako i u hrvatskoj lingvistici. Usmjeren je na opis apstraktnoga jezičnog sustava, dok proučavanje jezične realizacije nije bio interes proučavanja, dakle zanemaran je govoreni ostvaraj jezika, a samim time i ortoepska norma. Jezični su sustavi opisani na temelju značajki svakoga pojedinog funkcionalnog stila. Uobičajena je funkcionalna (horizontalna) raslojenost standardnoga jezika na *administrativni, beletristički, znanstveni, publicistički i razgovorni stil* (Silić 1996: 10). Strukovni se jezici i nazivlje često smatraju realizacijom znanstvenog funkcionalnog stila, jer stilističari među osobitostima ovoga stila nerijetko pripisuju sljedeće karakteristike: točnost, objektivnost, emocionalnu neutralnost, sažetost itd., međutim, ti se kriteriji u praksi sustavno krše s obzirom na to da nazivlje možem pronaći u svim funkcionalnim stilovima.

Uvriježena je pretpostavka da nazivlje, s obzirom na kriterije kojima mora udovoljiti, pripada isključivo znanstvenom stilu, no bez obzira na sve predložene norme koje se nameću kako bi neko nazivlje zadovoljilo

⁷ Prema Mariji Teresi Cabré (1999), specijalizirani jezik često se shvaća kao poseban podsustav općeg jezika, pri čemu pod općim jezikom podrazumijevamo prirodni jezik, specifičan koliko je poseban po sadržaju svojega nazivlja.

kriterijima znanstvenoga stila, nazivlje možemo sresti u svim funkcionalnim stilovima, pa čak i književnoumjetničkome, kao najslobodnijem. (Hudeček, Mihaljević 2009: 44)

3.2. SOCIOLINGVISTIČKI PRISTUP (SEDAMDESETE GODINE 20. STOLJEĆA):

Predmet su istraživanja sociolingvistike jezik, komunikacija i njihov odnos s kulturom i društvom. Sa sociolingvističkoga gledišta, jezik se može smatrati skupom varijeteta koji imaju zajedničku osnovu (jezgru) i u suodnosu su s određenim elementima i pojavama koji ih međusobno razlikuju.

Varijeteti su jezične posebnosti u kojima se pojavljuje jezik, više ili manje različiti od standardnojezične norme (Mićanović 2008: 11). Varijeteti se još nazivaju i idiomi. U anglosaksonskoj lingvistici prevladava termin *language variation*, a u talijanskome jeziku *variazioni linguistiche (ili varietà di lingua)*. Varijetet možemo definirati i klasificirati ako, osim unutarjezičnih, u obzir uzmemo i izvanjezične čimbenike. Mogu se izdvojiti četiri glavna izvanjezična kriterija koja omogućuju opis i lokalizaciju varijeteta u jezik shvaćen kao prostor varijeteta: *vrijeme, prostor, društveni sloj / društveno-kulturna sredina i situacija*. Sociolingvistika proučava jezične varijetete s obzirom na kontekst uporabe, opisuje razlike, kroz društvene i psihološke odnose između govornika te također otkriva elemente za istraživanje jezičnih varijeteta unutar specijalističkog jezika, razmatrajući potpuno nove perspektive. Stoga je u proučavanju jezičnih varijeteta identificirano četiri tipa, a na temelju trodijelnog modela koji je načinio Eugenio Coşeriu⁸: *dijatopijski, dijastratički, dijafazijski i dijakronijski varijeteti*⁹. Dijatopijski varijeteti tiču se razlika u prostoru te se stoga govori o horizontalnom raslojavanju jezika i to na lokalne i regionalne varijetete – dakle na dijalekte. Dijastratički varijeteti proučavaju kulturološke razlike, rezultat su socijalnog, vertikalnog raslojavanja. Nazivaju se i sociolektima. Dijafazijski ili situacijski varijeteti (ili čak funkcionalno-kontekstualni) raslojeni su prema situacijama uporabe jezika. U situacijsku perspektivu uključeni su govornik i slušalac, što znači njihov mjesni i društveni identitet i status,

8 Coşeriu je načinio trodijelnu podjelu varijeteta, a njegovom trodijelnom modelu kasnije se nadodaje još kriterij vremena (dijakronijski varijetet).

9 Berruto (1987: 21) u svom poznatom prikazu *arhitekture suvremenoga talijanskoga jezika* razlikuje i *dijamezijski varijetet*, a razlikuju se na temelju sredstava ili kanala komunikacije (govorni jezik – pisani jezik).

njihovo znanje o jeziku i znanje o svijetu, zatim je uključen medij, dakle pisana i usmena komunikacija te socijalni kontekst i tema (Mićanović 2008). U domaćoj (i većini slavističke) znanstvenoj literaturi, koja se temelji na tradiciji funkcionalnostilističkih (desosirovskog) pristupa jeziku, o dijafazijskim varijetetima govori se također i kao o funkcionalnom raslojavanju jezika na funkcionalne stilove. Strukovni jezici, s obzirom na istaknutu klasifikaciju pripadaju skupini dijafazijskih varijeteta.

3.3. PRAGMALINGVISTIČKI PRISTUP

Nasuprot strukturalizmu, u američkom jezikoslovlju dominantni su primijenjeni pogled na nazivoslovlje i bavljenje komunikacijskim potrebama. Pragmalingvistika je od svojih početaka naglašavala profesionalnu uporabu usmjerenu na strukovne jezike, ekstralingvističke aspekte i pozornost na potrebe primatelja (adresata).

Razvija se i analiza diskursa, a zajednička im je karakteristika proučavanje dinamičnog aspekta jezika, odnosno komunikacije. Diskurs se može promatrati i s obzirom na horizontalnu i vertikalnu raznolikost. Ako je riječ o vertikalnom raslojavanju, razlikujemo jezik govora (govoreni) i jezik pisma (pisani diskurs). Ako je pak riječ o horizontalnoj raznolikosti, razlikujemo javni diskurs, privatni diskurs, specijalizirani diskurs, multimedijalni i literarni diskurs (Kovačević i Badurina 2001: 14). Svaki se diskursni tip, u odnosu na funkcionalne stilove, dodatno proširuje i prožima s ostalim tipovima diskursa te pruža dinamičan pogled na jezičnu djelatnost. Specijalizirani se diskurs¹⁰ razlikuje od ostalih vrsta zahvaljujući svojoj kvantitativnoj i pragmatičnoj upotrebi.

4. SPECIJALISTIČKI JEZIK I OPĆI JEZIK

Jedna je od najvažnijih i najzanimljivijih tema koja se proučava interferencija između specijalnih jezika i općega jezika, gdje potonji znači neutralnu, *neoznačenu* varijantu na osi dijafazičke varijacije potkoda. (Berruto 1997:163) Počevši od 70-ih godina 20. stoljeća, bilo je brojnih pokušaja pronalaska granice koja dijeli specijalistički od općeg jezika.

¹⁰ Kovačević, Badurina (2001: 122-152) o specijaliziranom diskursu i njegovim domenama, s naglaskom na akademski i književno-znanstveni diskurs: *Specijalizirani se diskursi međusobno razlikuju i po stupnju specijaliziranosti, i po struci (području) uz koji se vezuju* (ibid.: 122) u okvir akademskog diskursa smještaju i jezik znanosti koji se pretače u različite primjenjene diskurse: jezik pravne i ekonomske znanosti, jezik medicinske djelatnosti itd.

Ne postoji ni općeprihvaćena definicija za pojam *specijalistički jezik*. Osnovni razlog za to su različiti pristupi i različita polazišta za proučavanje jezika, kao i činjenica da specijalistički jezik nije moguće definirati u strogo lingvističkim okvirima. Iz perspektive teorijske i deskriptivne lingvistike predstavljaju varijante općeg jezika koje međusobno manifestiraju jednake razlike kao i u odnosu na druge dijalekte ili sociolekte. Iz pragmatičke perspektive, specijalistički jezik predstavlja pragmatički i kodificirani podskup jezika kao cjeline koji se koristi za specijalne svrhe. Također, pri definiranju naziva, polazi se od pretpostavke da upotreba jezika na određenom području ljudske djelatnosti ima postojana lingvistička obilježja koja ga, uza sve zajedničke osobine, razlikuju od upotrebe jezika na drugim područjima djelovanja.

Nasuprot općem jeziku, specijalni jezici odnose se na skup potkodova (koji se djelomično preklapaju s potkodovima općeg jezika), a svaki od njih može se okarakterizirati određenim pojedinostima kao što je predmetno područje, vrsta sugovornika, situacija, namjere govornika, kontekst u kojem se odvija komunikacija itd. Situacije u kojima se specijalni jezici koriste mogu se smatrati „označenim”. (Cabre 1999: 59)

Prije Cabré, autori poput Berruta (1977), Hoffmana (1979), Kocoureka (1982), Pichta i Draskaua (1985) i dr. pokušali su definirati što je specijalistički jezik, ali svi su oni imali različite pristupe i gledišta, s obzirom na razvoj leksičke semantike i pravac kojem su pripadali. Zapravo, čak i danas, više od tri desetljeća kasnije, još je uvijek prilično teško postići dogovor o tome koje su značajke specijalističkog jezika i načiniti klasifikaciju. Gaetano Berruto (1977: 14) u svojim najranijim radovima, naziv *lingue speciali* definira kao vrstu jezičnog varijeteta koja se koristi u različitim djelatnostima društvenog i profesionalnog života pojedinca. Berruto (1993: 70) proširuje definiciju nazivajući ih dijafazičnim varijetetima ovisnima prvenstveno o *temi diskursa i kontekstu*, drugim riječima *funkcionalno-kontekstualna vrsta jezika* koje su općenito naznačene u odnosu na profesionalno ili disciplinsko područje kojem pripadaju (ekonomija, medicina itd.).

Jednu od najranijih definicija stručnoga jezika u hrvatskome jeziku ponudio je Stjepo Vojvoda (1979: 441): *Nazivom stručni jezik označava se specifičan odbir jezičnih sredstava koji je svojstven upotrebi jezika na pojedinom užem ili širem znanstveno-stručnom području*. Cabré (2004: 99) navodi kako su specijalizirani jezici osnovni komunikacijski instrumenti između stručnjaka istog područja. Definiciju Lothara Hoffmana, koja je neizostavni

dio uvodnih poglavlja većine teorijskih djela kaže: *Jezik struke predstavlja ukupnost jezičnih sredstava koja se koriste na ograničenom području stručne komunikacije kako bi se osiguralo sporazumijevanje među stručnjacima koji djeluju na tom području.* (Bukovčan 2009: 11, prema Hofmann 1985: 53) Stručni je jezik (special language) jezični podsustav namijenjen za jednoznačno sporazumijevanje u određenoj struci, koji upotrebljava nazivlje i druga jezična sredstva (Bukovčan 2009: 15). Sager et al. definiraju *specijalizirani jezik* na sljedeći način: *Specijalizirani su jezici poluautonomni, složeni semiotički sustavi temeljeni na općem jeziku i izvedbi iz njega; njihova uporaba pretpostavlja posebno obrazovanje i ograničena je na komunikaciju među specijalistima u istom ili bliskom području.* (Sager et al 1980, prema Štambuk 2005: 23) Pich i Draskau opisuju *specijalni jezik* kao *varijetet jezika, korišten za posebnu namjenu u posebnom kontekstu, radi priopćavanja specijalističke informacije.* (Pitch et al. 1980, prema Štambuk 2005: 23)

Usporedbom općeg jezika sa specijalnim jezicima, došli smo do sljedećih spoznaja (Cabré 1999: 65):

- Specijalne domene nisu dio općeg znanja govornika već su predmet posebnog obrazovnog procesa.
- Govornici koji posjeduju takva znanja korisnici su specijalnog jezika (specijalisti), pri čemu upotreba može biti aktivna (jezična produkcija kao plod odgovarajuće obuke) i pasivna (drugi specijalisti ili javnost koja pasivno sudjeluje u specijalnoj komunikaciji i istovremeno stječu odgovarajuća znanja).
- Komunikacija je u okviru specijalnog jezika uglavnom formalna i odvija se u okolnostima koje određuju znanstveni i stručni uvjeti.
- Specijalni jezici posjeduju određen broj jezičkih (jedinice i pravila) i tekstualnih osobina (vrste tekstova i dokumenata).
- Specijalni jezik nije strukturno nedjeljiv podskup, već dopušta sljedeće varijacije ovisno o uporabi i komunikacijskoj situaciji: stupanj apstrakcije, koji ovisi o predmetnom području, primateljima informacije i pošiljateljevoj komunikacijskoj svrsi, komunikacijsku svrhu, koja određuje varijacije u tekstnoj vrsti, geografske, povijesne i društvene dijalekte te osobni stil.
- Specijalni jezici s općim jezikom dijele niz pragmatičnih i temeljnih jezičnih karakteristika, što nam omogućuje da ih nazovemo podskupom općeg jezika.

S obzirom na sve navedene značajke koje razlikuju specijalne jezike od općega jezika, zaključujemo da specijalistički jezik predstavlja *podskup*

prirodnoga jezika, jednim svojim dijelom preklapa se s potkodovima općeg jezika, a čije se jedinice koriste u stilski obilježenim situacijama (tekstovima), za razliku od jedinica takozvanog općeg jezika koje se koriste u stilski neobilježenim tekstovima (Cabré 1999: 56-59).

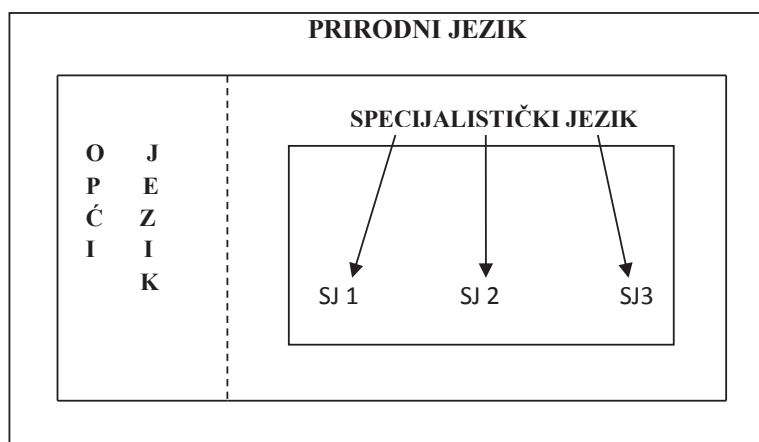
Specijalistički se jezik razlikuje od općega po specifičnosti leksika, po komunikacijskoj funkciji u specifičnoj struci, prema sadržaju i obliku (nazivlje).

Složit ćemo se s tvrdnjom autora da je *utjecaj specijalnih jezika na opći jezik unošenjem mnogih tehničkih naziva posljedica raširenosti određenih tehničkih struka među masovnom publikom, a zahvaljujući rastućoj popularnosti društvenih znanosti i psihologije i interesu za ekonomska pitanja koji dopire do građana svih klasa.* (Berruto 1997:168)

5. PRIJEDLOG DEFINICIJE SPECIJALISTIČKOG JEZIKA U HRVATSKOME JEZIKOSLOVLJU

Rješenje kojim bismo hrvatsku tradiciju približili anglosaksonskoj, a opet zadržali hrvatske temelje i nazivlje jest upotreba naziva *specijalistički jezik*, gdje bi specijalistički jezik predstavljao kategoriju nadređenu svim strukovnim jezicima. Naime, neki autori radije govore o strukovnim jezicima kao o neovisnim podskupovima koje karakteriziraju različita predmetna područja, dok se drugi autori odlučuju za jedinstveni pristup (jezik ili specijalistički odnosno specijalizirani jezik), shvaćajući pojam kao *apstraktni teren, plod različitih tematskih područja, varijeteta* (Cabré 1993: 144), čiju bi jedinicu karakterizirale tri vrste komponenti: pragmatička, funkcionalna i jezična. Čini se da je odabir naziva u ovome slučaju čisto konceptualne prirode.

Interakcija bi između prirodnog, općeg, specijalističkog i strukovnih jezika grafičkim prikazom izgledala ovako:

*SJ - strukovni jezik.

Shema 1. Odnos između prirodnog, općeg, specijalističkog i strukovnih jezik

Specijalistički jezik, baš kao i opći jezik, treba shvatiti u kontekstu dihotomije jezik/govor, kako ju je de Saussure konceptualizirao. Specijalistički jezik je, poput općeg jezika, skup (ili u ovom slučaju podskup) znakova koji posjeduje neki govornik. Realizacija specijalističkog jezika kroz govor ili pisanje od strane pojedinca čini njegovu manifestaciju kao „govor“ u okviru de Saussureove dihotomije.¹¹

Dakle, *specijalistički je jezik* podskup prirodnoga jezika, jednim svojim dijelom isprepliće se s elementima općega jezika, a sastoji se od različitih podskupova koji upotrebljavaju nazivlje namijenjeno za jednoznačno sporazumijevanje u određenoj struci. Ti se podskupovi specijalističkog jezika nazivaju *strukovni jezici* (SJ1, SJ2 itd.). Međusobno se razlikuju s obzirom na tematsko područje, a čije nazivlje karakterizira tri vrste komponenta: jezična, funkcionalna i pragmatička. *Specijalistički jezik, kao kategorija koja je nadređena strukovnim jezicima, a podskup prirodnoga jezika, objedinjuje sve opće karakteristike pojedinih strukovnih jezika.* Takvo je određenje prihvatljivo jer se pokazalo da pojedini strukovni jezici nisu uvijek u mogućnosti

11 U Tečaju općelingvistike (*Cours de linguistique générale*, 1916), koji se smatra polazištem strukturalne lingvistike, predstavljen je de Saussureov nauk o jeziku sveden na određen broj dvojnosti. Dvojnost *jezična djelatnost* (ili ljudski jezik općenito, franc. *langage*): *jezik* (franc. *langue*; apstraktni, mentalni sustav znakova, te kolektivna društvena činjenica kojom vlada samo jezična zajednica kao cjelina) / *govor* (franc. *parole*; stvarnost jezične komunikacije koja se može izravno promatrati i koja je individualna).

udovoljiti svim zadanim kriterijima koje mora zadovoljiti specijalistički jezik jer u mnogim strukovnim jezicima postoje karakteristike koje su izrazito suprotne zadanim. Nadalje, između različitih strukovnih jezika, kao i između specijalističkog jezika i općeg jezika, teško je povući jasne granice, stoga je specijalistički jezik bolje zamisliti kao dinamičnu stvarnost, koja se mijenja kako se mijenjaju određeni čimbenici (npr. kontinuirani razvoj novih struka i podstruka, kontekst, komunikacijska situacija itd.).

Naime, specijalistički se jezik dobrim dijelom preklapa s općim jezikom, ne samo po tome što dijele neke njegove osobine već i po tome što između dva skupa postoji stalna razmjena jedinica i pravila.

S jedne strane postoji određeni prijenos nazivlja iz općeg jezika u specijalistički. Dakle, terminologiziranjem¹² elemenata općega jezika nastaje nazivlje neke struke.

Zapravo, svaki specijalni jezik dolazi iz rebra jezika, ili jezika koji je već uspostavljen: latinskog, grčkog ili talijanskog, ili nekog tehničkog jezika, umjetnosti ili obrta, iz već postojećih jezika ili stranog jezika. (Sobrero 1993: 274)

S druge strane postoji, i to na još značajniji način, stanoviti inverzni tok, od specijalističkih jezika prema općem jeziku (retereminologizacija), koji prenose masovni mediji, a posebno televizija. U opću je upotrebu ušlo nazivlje, koje je prije bilo poznato samo stručnjacima (liječnicima, znanstvenicima i sl.).

Specijalistički jezik ne odnosi se isključivo na zajednicu stručnjaka. Uzmimo za primjer popularni tekst psihologa koji se pojavljuje u televizijskom prijenosu. Takav tekst može biti namijenjen široj javnosti, koja se time upoznaje s terminologijom koja im je do tada možda bila nepoznata.

12 Hudeček i Mihaljević (2012) navode postupke stvaranja standardnojezičnih naziva: 1) preuzimanje gotovih stranih naziva; 2) hrvatski nazivi koji nastaju hrvatskom tvorbom (sufiksalsnom, prefiksalsnom, prefiksalsno-sufiksalsnom, slaganjem, složeno-sufiksalsnom, srastanjem, polusloženicama i pokratama); 3) hrvatski nazivi koji nastaju terminologizacijom riječi općega jezika u nazive, najčešće metaforizacijom ili metonimijom (Mihaljević 2003: 106); 4) reterminologizacija, odnosno preuzimanje naziva iz druge struke; 5) prihvaćanje internacionalizama grčkoga i latinskoga podrijetla ili tvorbenih elemenata iz tih klasičnih jezika; 6) sveže i višerječni hrvatski nazivi; 7) domaća zamjena za strane pokrate.

Na taj način *strukovni jezik, koji je sebi urezao prostor u općem jeziku, „tehnizirao” se i samim time donekle udaljio od njega, vraća općem jeziku dio svoga nazivlja i manje-više znanja.* (Bruni 1987: 117)

6. KLASIFIKACIJA STRUKOVNIH JEZIKA

Budući da neka jezična obilježja mogu biti tipična za upotrebu jezika na veoma uskom stručnom području, a neka opet imaju dosta široko prostiranje i javljaju se pri upotrebi jezika na skoro svim znanstveno-stručnim područjima, razlikovanje strukovnih jezika moguće je izvršiti na različitim razinama uopćavanja i ovise o broju i prirodi lingvističkih obilježja koja se uzimaju kao kriterij klasifikacije. Klasifikacija jezičnih pojava čini se na osnovi izvanjezičnih pokazatelja (*vrijeme, prostor, društveni sloj / društveno-kulturna sredina i situacija*) te je za preciznije lingvističke kriterije razlikovanja trebalo na tim područjima izvršiti brojna i opsežna jezična istraživanja.

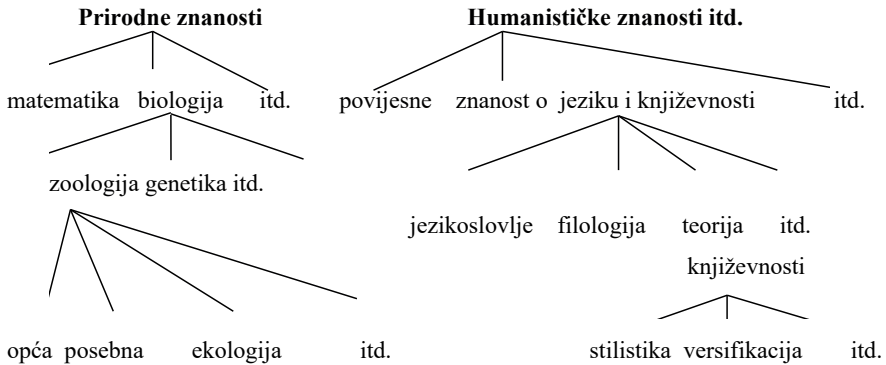
6.1. HORIZONTALNA RASLOJENOST (KLASIFIKACIJA PREMA PREDMETNOME PODRUČJU)

Hoffman (1985) artikulira svoju teoriju podjezika kroz koncept funkcionalnih varijeteta koji su prisutni u specijaliziranoj komunikaciji. On istražuje koncept *horizontalne raslojenosti*, sugerirajući da se unutar stručnih i znanstvenih zajednica može primijetiti raznolikost u načinu na koji jezik služi različitim komunikacijskim potrebama. Horizontalna se raslojenost odnosi na predmet o kojem je riječ i koja je rezultat usporedbe između jezičnih resursa strukovnih jezika ili između jezičnih resursa drugih podjezika. Prema predmetnim područjima utvrđujemo *struke, grupe struka, podstruke* itd., prema *hijerarhijskim klasifikacijama* koje se koriste u dokumentaciji.

Primjer:

Prirodne znanosti Humanističke znanosti itd.

Shema 2. Horizontalna raslojenost strukovnih jezika

Svako predmetno područje predstavlja *specifični strukovni jezik*, a skup strukovnih jezika činit će *jedan specijalistički jezik* u cjelini.

No stručno područje ne može biti jedino mjerilo specijaliziranosti nekoga teksta jer je svakodnevica prepuna specijaliziranih konteksta koji se kao takvi ne prepoznaju, a specijalizirane teme mogu biti podvrgnute uopćavanju (generalizaciji).

Također, jasne se granice između strukovnih jezika ne mogu povući, osobito kad je riječ o multidisciplinarnim područjima.

6.2. KLASIFIKACIJA PREMA STUPNJU APSTRAKCIJE¹³ (PREMA STUPNJU SPECIJALIZIRANOSTI LEKSIKA)

Razvidno je da ne uživaju sve struke isti stupanj specijaliziranosti leksika (npr. i laicima je vidljiva razlika između npr. jezika genetičkog inženjerstva i jezika sportskog novinarstva). Razlog je kontinuirana interakcija između specijalističkoga jezika i prirodnog jezika koja nužno dovodi do „slabljenja” karakterističnih značajki specijalističkih jezika, kao što su složenost i

¹³ Apstrakciju definiramo kao misaono oduzimanje nekih (nebitnih) obilježja predmeta, da bi se tako izdvojila njegova bitna, postojana, zakonita obilježja (Silić 1996: 44, prema Simeon 1969: 98)

pravilnost procesa tvorbe riječi, krute i jednoznačne veze između oblika i odgovarajuća značenja, broj tehničkih detalja itd. Bejoint (1988: 359, prema Štambuk 2005: 25) govori o stupnjevima tehničkog i znanstvenog nazivlja od visoko specijaliziranoga do onoga na dnu ljestvice, koje je ušlo u uporabu u općem jeziku.

S obzirom na stupanj specijaliziranosti leksika stručnoga područja i komunikacijske situacije, Cabré (1999: 66-70) razlikuje tri razine apstrakcije:

- a. visoka razina apstrakcije: visoko specijalizirani strukovni jezici
- b. srednja razina apstrakcije: srednje specijalizirani strukovni jezici te
- c. niža razina apstrakcije: prijelaz između općega i specijalističkoga jezika.

6.3. KLASIFIKACIJA PREMA PRAGMATIČNIM OKOLNOSTIMA (RAZINA SPECIJALIZACIJE PORUKE, ODNOSNO RAZLIČITE RAZINE FORMALNOSTI)

Danas je u središtu zanimanja proučavanja jezika komunikacijski aspekt, a *specijalistička se komunikacija* promatra s *pragmatičnog gledišta*. U proučavanju specijalističke komunikacije mora se uzeti u obzir kako se govornici koriste jezikom, stoga, moraju se uzeti u obzir elementi koji igraju ulogu u komunikacijskom procesu: *sudionici, komunikacijske okolnosti i svrhe ili namjere* povezane s komunikacijom.

O određenoj specijalističkoj temi tako možemo govoriti s obzirom na:

- vrstu korisnika
- tip i
- povod komunikacije.

Ti kriteriji utječu na razinu specijaliziranosti teksta (i/li diskursa) jer specijalistički se jezik ne tiče uvijek zajednice stručnjaka.

Pragmatični se ciljevi ostvaruju kroz referentnu i metajezičnu funkciju. Referentnom funkcijom poruka koju treba priopćiti usredotočena je na objekt diskursa, a metajezičnom se funkcijom ili definira naziv, predlaže stvaranje novoga naziva ili opisuje neverbalni objekt kako bi se bolje odredila njegova točna komunikacijska namjera. U mnogim slučajevima postoji i konativna funkcija, koja se odnosi na sklonost izvanjezičnim učincima na

pošiljatelja, učinci koji nisu ograničeni na čisto jezično razumijevanje (kao u slučaju priručnika s uputama) i fatička funkcija, koja uspostavlja i jamči kontakt između pošiljatelja i primatelja te koji odgovara potrebi za jasnoćom i odsutnošću nesporazuma (Gotti 1991: 139 - 141).

Svaka ljudska djelatnost zahtijeva izvjesni stupanj stručnosti i specijaliziranosti, a ovisno o stupnju specijaliziranosti teksta i pragmatičkim okolnostima, može varirati. (Cabré 1999: 63-65)

Tri su situacije u kojima se može odvijati *specijalistička komunikacija* (Gotti 2008: 26):

- Specijalist se okreće drugim stručnjacima; u prvom slučaju, potonji dolaze iz iste struke (unutarspecijalistička razina) i stoga s njim dijele široku pozadinu znanja i razumiju nazivlje kojim se on koristi. O određenoj će se specijalističkoj temi pisati i govoriti u znanstvenim knjigama ili časopisima. U drugom slučaju, međutim, on komunicira sa stručnjacima iz drugih struka: međuspecijalistička razina – znanstveno izlaganje.
- Stručnjak se obraća nespecijalistima; on stoga mora ilustrirati sve pojmove i koristiti se odgovarajućim strukovnim nazivljem, ali uz davanje definicije. Glavni cilj je obrazovanje, odnosno osposobljavanje novih stručnjaka – znanstveno poučavanje.
- Stručnjak ima popularizirajuću namjeru i stoga su mu *obični ljudi* glavna publika; čak i njegov jezik mora biti što je moguće manje formalan. Osnovno su sredstvo komunikacije dnevne novine ili promidžbene poruke – znanstveno novinarstvo.

Te su tri situacije stvorile *tri razine specifičnosti* u upotrebi jezika: *znanstveno izlaganje, znanstveno poučavanje i znanstveno novinarstvo.*

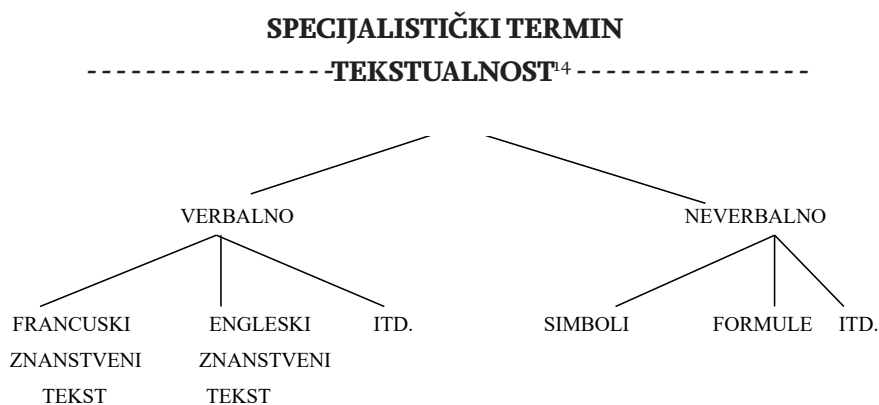
Razvidno je da se samo u prve dvije situacije upotrebljava specijalistički jezik u pravom smislu. Neki znanstvenici uvažavaju i *četvrtu razinu* (Altieri-Biagi 1974):

* neverbalni elementi – formulaičnost: bogatstvo formula, simbola, dijagrama i drugih neverbalnih konvencionalnih kodova.

Widdowson (Gotti 2008: 29, prema Widdowson 1979: 52) je, uočivši veliku prisutnost različitih neverbalnih elemenata u specijaliziranim diskursima

spekulirao da oni ustvari čine duboku strukturu takvih tekstova, kao neka vrsta *univerzalne banke znanja* karakteristične za specijalizirani diskurs.

Na temelju je svojih spoznaja načinio lingvističku interpretaciju *termina*:

Shema 3. Klasifikacija i interpretacija specijalističkog termina¹⁵

Međutim, neverbalni elementi ne mogu se smatrati dubinskom strukturom specijaliziranog diskursa, već mogu jednostavno ponuditi alternativni, nelingvistički prikaz specijaliziranih pojmova. Dakle postoje neverbalni elementi u dubokoj strukturi specijaliziranog diskursa, pod pretpostavkom da su univerzalni i neovisni o bilo kojem pojedinačnom jeziku.

6.4. KLASIFIKACIJA PREMA FUNKCIONALNIM STILOVIMA

Prema funkcionalnim stilovima, nazivi *strukovni/stručni jezik*, u velikoj se mjeri, osobito u češkoj i ruskoj lingvistici, poklapaju s pojmom funkcionalni stil (usp. Silić 1996). Razlikovanje funkcionalnih stilova zasniva se na općim funkcijama jezika kao što su sporazumijevanje, saopćavanje i djelovanje (Simeon 1969: 513), ali se i takva klasifikacija opet u biti svodi na podjelu prema širem području upotrebe, s tim što se među funkcionalne stilove

14 Tekstualnost, u najužem smislu, pisanost teksta. U strukturalističkoj i poststrukturalističkoj književnoj teoriji pojam označuje brisanje granice između književnog teksta i drugih tekstova, ali i potkopavanje načela značenjske koherentnosti i cjelovitosti teksta kao zasebnog objekta. Tekstualnost u tom smislu upućuje na to da jezik teksta ne obavlja puku reprezentaciju vanjskoga svijeta, nego stvara višestruke i potencijalno protuslovne učinke tijekom čitanja („podtekst“ ili podsvjesno teksta), što onemogućuje konačno razumijevanje teksta (Gotti 1991: 142)

15 Gotti (2008: 29)

uključuju i one karakteristične upotrebe jezika koje se ne bi mogle nazvati stručnim. Uz to, problem razgraničenja još se više komplicira i time što se u suvremenoj lingvistici, osobito britanskoj, za posebne jezične realizacije s obzirom na upotrebu koristi još i naziv *registar / language register* (Halliday et al. 1964: 90-94). Pod tim se pojmom podrazumijeva jezični repertoar koji govornici prepoznaju kao funkcionalno različit u ukupnosti izražajnih sredstava i povezuju s određenim društvenim praksama ili ljudima koji u njima sudjeluju¹⁶. Obuhvaća se širok raspon jezičnih varijacija koji posjeduje tri osnovna kriterija (Vojvoda 1979: 443):

Područje diskursa: stručni (registar kemije, registar medicine i sl.) i nestručni registar (npr. registar kućanskih poslova);

Način diskursa (pismena ili usmena realizacija, ali važan je i oblik realizacije (npr. unutar novinskog registra mogu se dalje razlikovati registri reportaže, sportskog izvještaja i sl.);

Stil diskursa, koji je u vezi s variranjem jezika prema društvenoj ulozi govornika i stupnju formalnosti koji postoji među sudionicima općenja u pojedinoj govornoj situaciji, pa se prema tom kriteriju mogu razlikovati službeni registar, neutralni, kolokvijalni registar i sl. (ibid.)

Iako se značenje termina *registar* u velikoj mjeri poklapa s pojmom *specijalistički jezik*, mi ćemo, iz praktičkih razloga, naziv registar u našem izlaganju potpuno zaobići i prvenstveno ćemo se služiti izrazima *specijalistički i/ili strukovni jezik*.

6.5. KLASIFIKACIJA STRUKOVNIH JEZIKA U TALIJANSKOME JEZIKOSLOVLJU

U talijanskoj znanstvenoj literaturi bilo je nekoliko zanimljivih prijedloga klasifikacije specijalističkoga jezika koje valja izložiti. Berruto (1997: 156) je napravio sljedeću klasifikaciju *specijalnih jezika*:

- a. *Specijalni jezici u užem smislu / sottocodici*: karakterizira ih specifični leksik, stilski obilježen.
- b. *Specijalni jezici u širem smislu / linguaggi settoriali*: ne posjeduju specifičan leksik.

¹⁶ Jezični registar. Struna. <http://struna.ihj.hr/naziv/jezicni-registar/24755/>

- c. *Žargon u pravome smislu*: karakterizira ih, u manjoj mjeri, specifični leksik.

Sobrero je (1997: 239) ponudio sljedeću klasifikaciju specijalnih jezika:

- a. *lingue specialistiche* (specijalistički jezici): specijalizirani jezici sa specifičnim (specijalnim) leksikom, utvrđenim konvencionalnim pravilima, preciznim sintaktičkim odabirima i kodificiranim tekstualnim strukturama, odnose se na struke koje karakterizira nazivlje s visokim stupnjem specijalizacije, npr. informatika, medicina, kemija...
- b. *lingue settoriali* (strukovni jezici): odnose se na struke koje karakterizira niskospecijalizirani leksik (sužen specifični leksik), posuđenice, tragovi drugih jezika, metafore, tehnički izrazi. (npr. jezik reklama, jezik sportskog novinarstva itd.).

Dakle, klasifikacija bi specijalnih jezika prema Berrutu i Sobreru izgledala ovako:

Klasifikacija (tip specijalističkog jezika)	Primjeri	Specifični leksik
Lingue Speciali in Senso Stretto (sottocodici) Specijalni jezici u užem smislu / Potkodovi	- Jezik kemije - Jezik informatike - Jezik sporta	DA
Lingue Speciali in Senso Lato (linguaggi settoriali) Specijalni jezici u širem smislu / strukovni jezici	- Jezik književne kritike - Jezik modnih časopisa - Jezik turizma - Jezik reklame - Jezik sportskog novinarstva (sportskih izvještaja) - Jezik horoskopa - Jezik politike	NE
Gerghi (sleng/žargon)**	- Žargon trgovine - Žargon podzemlja - Žargon zatvorenika	DA

* ove jezike Berruto definira više kao *modalità d'uso* nego kao prave specijalne jezike.

* Hudeček i Mihaljević (1999: 44), nazivlje reklame nazivaju pseudoznanstvenim jer je prosječnome kupcu nerazumljivo, a znanstveno često netočno ili besmisleno, ali stvara dojam da je riječ o proizvodu osobito poželjnih svojstava.

Tablica 1. Klasifikacija specijalnih jezika

Treća klasifikacija predlaže uporabu jednog naziva (za razliku od Berruta i Sobrera) koji podrazumijeva ukupnost svih strukovnih jezika imenom *linguaggi settoriali* (Rovere 2010; Beccaria 1973) s time da se unutar kategorije strukovnih jezika načini njihova podjela, na *jake i slabe* (*forti e deboli*) s obzirom na stupanj specijalizacije struke. Prvi (jaki), tipični su za visoko specijalizirane znanosti kao što su matematika i fizika, a potonji se odnose na nisko specijalizirane discipline kao što su, na primjer, pravo i ekonomija (Giovanardi 1993). Dok se prvi, zbog visoke razine formaliziranosti, uglavnom ne koriste riječima osim onih iz općega jezika, drugi obiluju stručnim nazivima da bi se distancirali od svakodnevnog jezika (ibid.). Naime, „slabe” struke imaju dinamičniju prirodu i dinamičnije odnose s općim jezikom. Samo je po sebi razumljivo da je ta razlika posljedica kontinuiranog tehnološkog i znanstvenog razvoja tijekom posljednja dva stoljeća. Nije teško uočiti kako je u prošlosti takva hijerarhija bila obrnuta (npr. antička Grčka, koja je favorizirala prirodne i filozofske znanosti).

Rovere (2010) je kategoriju *linguaggi settoriali* podijelio u tri velike kategorije: prva se očituje u komunikaciji koja se odnosi na praktične aktivnosti, namijenjene bilo proizvodnji materijalnih dobara u sektorima kao što su, primjerice, poljoprivreda, vezenje, mikroelektronika ili pružanju usluga u sektorima kao što su željeznički promet i informatika. Drugi je vezan uz uglavnom teorijsko-znanstvenu komunikaciju u području humanističkih i društvenih znanosti (poput historiografije, filozofije, lingvistike itd.). Treći ima zajedničku teorijsko-znanstvenu funkcionalnost s drugim, ali s osvrtnom na egzaktne i prirodne znanosti kao što su matematika, fizika, biologija.

U hrvatskoj literaturi nismo pronašli prijedlog za klasifikaciju strukovnih jezika. Prema postojećoj definiciji *nazivlja*¹⁷ (Mihaljević 1997), temeljna bi podjela strukovnih jezika bila s obzirom na stručno područje, odnosno znanstveno, tehničko, umjetničko i sportsko područje. Uvidom u mnoga istraživanja koja nam ukazuju na važnost proučavanja strukovnih jezika, u hrvatskome je jeziku potrebno izvršiti klasifikaciju strukovnih jezika te shodno tome, za opis stručne komunikacije navesti temeljna obilježja pojedine vrste strukovnih jezika te sličnosti i razlike između pojedinih strukovnih jezika radi daljnjega

17 Strukovno nazivlje obuhvaća stručne nazive ili termine koji se upotrebljavaju u nekom znanstvenom, tehničkom, umjetničkom ili sportskom području. (Mihaljević 1997: 63)

proučavanja, definiranja, opisivanja i normiranja nazivlja pojedinih strukovnih jezika.

7. PRIJEDLOG KLASIFIKACIJE SPECIJALISTIČKOGA / STRUKOVNIH JEZIKA U HRVATSKOME JEZIKOSLOVLJU

U svjetlu svih prethodno razmatranih činjenica, predlaže se sljedeća klasifikacija *specijalističkoga jezika*, odnosno njegovih potkategorija – *strukovnih jezika* u hrvatskom jezičnom kontekstu.

7.1. KLASIFIKACIJA SPECIJALISTIČKOGA JEZIKA S OBZIROM NA STUPANJ SPECIJALIZIRANOSTI LEKSIKA:

a. Strukovni jezici visoke specijalizacije / Strukovni jezici u užem smislu

Strukovni jezici u užem smislu obuhvaćaju jezike koji imaju leksik s visokim stupnjem specijalizacije, opsežan i specifičan, razumljivi su uglavnom među stručnjacima u tom području, te se uglavnom upotrebljavaju u stručnim i znanstvenim krugovima. Glavna je namjena ovih jezika komunikacija unutar struke i poučavanje. Primjeri uključuju *jezik matematike, medicine, kemije itd.*

b. Strukovni jezici umjerene specijalizacije

Strukovni jezici koji kombiniraju specifični leksik struke s općim jezikom, čineći ih pristupačnima široj publici, ali i zadržavajući određenu razinu specifičnosti, možemo nazvati *strukovnim jezicima umjerene specijalizacije*. Ovi jezici često se koriste u profesionalnim kontekstima gdje je potrebno razumijevanje specifičnih naziva, ali gdje komunikacija nije isključivo namijenjena stručnjacima. Time predstavljaju most između strukovnih jezika u užem smislu i onih u širem smislu, što ih čini idealnima za upotrebu u profesionalnim okruženjima poput prava, ekonomije, politike ili sporta, gdje postoji potreba za specifičnim znanjem, ali i komunikacijom sa širom publikom.

c. *Strukovni jezici niske specijalizacije / Strukovni jezici u širem smislu*

Strukovni su jezici u širem smislu oni koji se ne odnose izravno na tehničke ili druge visoko specijalizirane discipline, ali imaju specifičan skup leksičkih jedinica prilagođenih određenim kontekstima, poput jezika *politike, turizma, horoskopa ili književne kritike*. Ovi jezici imaju nižu specijaliziranost leksika i mogu se koristiti dvojako, za unutarspecijalističku komunikaciju, ali također imaju propagandnu namjenu, odnosno poticanje na određene radnje ili prenošenje određenih ideologija, s ciljem utjecaja na javno mišljenje ili ponašanje.

7.2. KLASIFIKACIJA STRUKOVNIH JEZIKA S OBZIROM NA PREDMETNO PODRUČJE

U svrhu boljeg razumijevanja složenosti specijalističkog jezika, moguće je razmotriti *klasifikaciju strukovnih jezika s obzirom na predmetno područje* (strukovni jezici prirodnih znanosti, strukovni jezici društvenih znanosti itd.), međutim mnoge srodne znanosti, npr. društvene, koje obuhvaćaju znanosti kao što su ekonomija, sociologija ili psihologija, zahtijevaju dublje razumijevanje i određenje u kontekstu specijalističkog jezika jer postoji širok spektar struka unutar područja, od visoko specijaliziranih, kao što su neuropsihologija ili klinička psihologija, do onih koje su bliže općem jeziku, kao što je socijalna psihologija. Već je ranije rečeno da je ovakva podjela uglavnom generalizirajuća i podložna promjenama koje su inherentne dinamičnom razvoju znanosti i tehnologije.

Sljedeća tablica razdvaja strukovne jezike na tri glavne kategorije, ovisno o stupnju specijaliziranost njihova leksika i glavnoj namjeni.

Specijalistički jezik			
Klasifikacija	Primjer	Specijaliziranost leksika	Namjena
Strukovni jezici visoke specijalizacije / Strukovni jezici u užem smislu	jezik matematike jezik medicine jezik kemije	visoka specijaliziranost	<ul style="list-style-type: none"> • unutarspecijalistička komunikacija • poučavanje (edukacija)
Strukovni jezici umjerene specijalizacije	jezik politike jezik prava jezik sporta	umjerena specijaliziranost	<ul style="list-style-type: none"> • unutarspecijalistička komunikacija • komunikacija sa širom publikom • poučavanje; komunikacija s javnošću
Strukovni jezici niske specijalizacije / Strukovni jezici u širem smislu	jezik politike jezik horoskopa jezik sportskog novinarstva	niska specijaliziranost	<ul style="list-style-type: none"> • unutarspecijalistička komunikacija • komunikacija sa širom publikom • propagandna namjena (poticanje na određene radnje ili prenošenje određenih ideologija; izvještavanje, analiziranje)

Tablica 2. Klasifikacija specijalističkog jezika prema stupnju specijaliziranosti i namjeni

Ova klasifikacija pruža koristan okvir za razumijevanje različitih namjena i stupnjeva specijalizacije unutar specijalističkoga jezika.

Važno je napomenuti da ove podjele ne isključuju daljnje moguće parametre analize, ali je jedna od mogućnosti razlikovanja karakterističnih obilježja specijalističkog jezika. Nadalje, ispitivanje varijeteta odnosi se na verbalni kod, ali ne isključuje prisutnost neverbalnih.

8. SPECIFIČNOSTI SPECIJALISTIČKE KOMUNIKACIJE

Funkcija je specijalističkog jezika prenositi informacije specijalizirane prirode na najekonomičniji, najprecizniji i najjasniji mogući način, kako među stručnjacima u pojedinoj struci, tako i među drugim sudionicima u komunikaciji (Cabré 1999: 61-62). Dakle, nazivlje je najvažniji element jer može prenijeti duboko znanje o određenoj temi unutar određene struke. Hrvatska se literatura strukovnim jezicima sustavno bavi proučavajući

i normirajući *nazivlje*¹⁸. Nazivlje se pojavljuje u različitim sintagmama: *strukovno nazivlje, stručno nazivlje, tehničko nazivlje*.

Nazivlje bilo koje struke nije jedinstveno, već sadrži više slojeva i granice među tim slojevima nisu uvijek oštre (Silić 1996: 59) Svako strukovno nazivlje sadrži:

- a. općeznanstvene pojmove (koji su svojstveni svim znanostima);
- b. srodnoznanstvene pojmove (koji su svojstveni srodnim znanostima);
- c. uskoznanstvene pojmove (koji su svojstveni pojedinim, specijalnim, znanostima).

Svako je nazivlje relativno otvoreni sustav, s obzirom na kontinuiran razvoj novih znanstvenih, tehničkih, sportskih i ostalih disciplina.

Štambuk (2005: 24) govori o razinama jezika struke te razlikuje *terminološki leksik užeg područja struke* i drugi, *opći znanstveni leksik* koji je zajednički svim strukama.

Brojna istraživanja pokazala su da nazivlje različitih strukovnih jezika ima jasno prepoznatljiva *leksička, sintaktička i tekstualna obilježja*, no većina se lingvističkih istraživanja nazivlja strukovnih jezika usmjerila isključivo na proučavanje *leksika*.

Bečka terminološka škola na čelu s Eugenom Wüsterom, kao začetnikom moderne terminologije postavila je osnovu terminološke teorije i načela prema kojima se oblikuje nazivlje (Struna, <http://struna.ihj.hr/>):

- a. prozirnost ili transparentnost (tj. laka razumljivost naziva i bez posebna tumačenja);
- b. sustavnost (usidrenost naziva u pojmovni sustav);
- c. prikladnost (prednost uporabe općeprihvaćenih neutralnih naziva);
- d. sažetost (jezična ekonomija, tj. davanje prednosti kraćim nazivima);
- e. izvodivost (tvorbena plodnost);
- f. jezična točnost (usklađenost s jezičnim sustavom);
- g. davanje prednosti izvornomu jeziku jezične zajednice (osim u strukama ili jezicima u kojima postoje druge tradicije, npr. uporaba latinskih ili grčkih oblika).

18 *Nazivljem*, u hrvatskome jeziku, podrazumijevamo *stručne nazive ili termine koji se upotrebljavaju u nekom znanstvenom, tehničkom, umjetničkom ili sportskom području*. (Mihaljević 1997: 63)

Hoffmann (1985) je identificirao leksičke karakteristike jezika struka kao što su *točnost, jednostavnost, jasnoća, objektivnost, apstraktnost, općenitost, gustoća informacija, sažetost, emocionalna neutralnost, jednoznačnost, bezličnost, logička dosljednost te korištenje definiranih tehničkih pojmova, simbola i slika.*

Model koji je dizajnirao Sager uključuje tri dominantna kriterija: *ekonomičnost, preciznost i primjerenost.* Oni su međuovisni, a stupanj međuovisnosti varira ovisno o komunikacijskoj situaciji (Sager et al. 1980: 323).

Gotti (1991) ističe *monoreferencijalnost, emocionalnu neutralnost, preciznost, prozirnost, dosljednost i konzervativnost* kao ključna leksička obilježja specijalističkog jezika.

Novija su se istraživanja (npr. Gotti 2008) usmjerila na proučavanje specijaliziranog diskursa¹⁹, koji osim leksičkih, ima prepoznatljiva i sintaktička²⁰ i tekstna obilježja²¹ koja se razlikuju od onih općega jezika s obzirom na učestalost upotrebe pa se smatraju karakterističnima za specijalizirani diskurs. Razlog je tome što diskurs također uzima u obzir, prije svega i članove specijalizirane jezične zajednice. Tekstovi sastavljeni od takvog specijaliziranog diskursa nazivaju se *specijalizirani tekstovi.*

19 U lingvistici, nadređeni pojam za različite tipove teksta; u lingvistiku je pojam diskurs uveo američki lingvist Z. S. Harris (1952) i njime označio vezani slijed rečenica ili izričaja, uključivo sve skupine rečenica koje nisu slučajne nakupine već rečenice što ih u slijedu izgovori ili napiše jedna ili više osoba, čime je obuhvaćen svaki stvarni jezični događaj; K. L. Pike (1954) određuje diskurs kao proizvod interaktivnog procesa u sociokulturnom kontekstu, a za Malcolm Coulthard (1977) diskurs je konverzijska interakcija; diskurs je predmet proučavanja antropologije, spoznajnih (kognitivnih) znanosti, pragmatike i tekstne lingvistike.

Citiranje: diskurs. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (Pristupljeno: 30. 3. 2023.) <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15415>>.

20 U rijetkim je istraživanjima (engleskoga specijaliziranog diskursa) prihvaćeno da se specijalistički jezik ne razlikuje od općeg jezika jer ne dijeli sintaktičke osobine općega jezika već zbog učestalosti specifičnih morfosintaktičkih pojava unutar njega. Stoga je najizgledniji zaključak da specifičnost morfosintaktičkih pojava (npr. izostavljanje rečeničnih elementa – sažetost, nominalni stil (nominalizacija), pojednostavljenje rečeničnih struktura, specijalizirana uporaba načina i vremena te modalnost) koje nalazimo u strukovnim jezicima nije kvalitativna nego kvantitativna. (Gotti 2008: 67)

21 De Beaugrande i Dressler u svojem „Uvodu u lingvistiku teksta“ (2010: 14-24) navode sedam kriterija tekstualnosti koji trebaju biti zadovoljeni da bi tekst bio komunikativan te kako bi se mogao smatrati tekstom kao komunikacijskim događajem: koheziju, koherenciju, intencionalnost, prihvatljivost, informativnost, situativnost i intertekstualnost.

Koncept je „zajednice” ključan u području specijaliziranog diskursa jer članovi specifičnih profesionalnih skupina prepoznaju i dijele obilježja i oblike specijaliziranih tekstova. (Gotti 2008: 24)²²

Ostale studije usredotočile su se na prijevod nazivlja strukovnih jezika s jednog jezika na drugi.

Međutim, nije moguće udovoljiti svim kriterijima (navedeni su zahtjevi u nekim slučajevima međusobno kontradiktorni, odnosno maksimalno zadovoljenje jednog od njih ometa ispunjenje ostalih). Naime, u mnogim strukovnim jezicima postoje karakteristike koje su izrazito suprotne onima dosad navedenim: *višeznačnosti*, na primjer, često traže stručnjaci u strukama kao što je, na primjer, gospodarstvo, koji zagovaraju potrebu za manje rigidnim opisima složenih naziva. Karakteristike poput *sažetosti*, *apstraktnosti*, *emocionalne neutralnosti* i *preciznosti*, učestalije su u nazivlju visoko specijaliziranih strukovnih jezika, ali mogu biti prisutne i, iako u manjoj mjeri, u općem. Moguće je primijetiti da kod nisko specijaliziranih strukovnih jezika potreba za uvjeravanjem (da bi se distancirali od općeg jezika i time afirmirali kao specijalizirani) smanjuje sklonost sažetosti, dajući prednost dužim i čitljivijim rečenicama i odlomcima²³. Primjerice, u jeziku gimnastike (jezik sporta) prisutni su specifični nazivi kao npr. *okret sa zamahom jedne noge*, *prednja vaga* ili *rotacije na prstima noge oslonca*.

Nadalje, na istome primjeru iz gimnastičke terminologije možemo potvrditi i postojanje nedosljednosti u korištenju kriterija *apstraktnosti*, kojemu bi trebala težiti svaka jedinica u specijaliziranome leksiku.

Svaka je riječ u znanstvenome stilu, a posebno ona koju nazivamo terminom, više-manje oslobođena konkretnog značenja. Njezino je značenje apstraktno. Ono ne ovisi o kontekstu. Znanstvena riječ sama sebi stvara kontekst. (Silić 1996: 59)

Suprotno zahtjevima prema kojima se oblikuje nazivlje, navedeni gimnastički nazivi, iako sastavljeni od riječi iz općeg leksika, postaju specifični tek u kontekstu gimnastike.

²² *The concept of „community” is crucial in the field of specialized discourse as the features and forms of specialized texts are recognized and shared by the members of specific professional groups. (Gotti 2008: 24)*

²³ Međutim, osobina sažetosti evidentna je u uporabi simbola, naime, sve znanstvene discipline imaju tendenciju kreiranja simbola.

Stoga, osnovni leksički fond znanstvenoga jezika (specijaliziranih jezika) čini upravo općejezični leksik (Silić 1996: 60).

S obzirom na dosad navedene kriterije, ni kriterij emocionalne neutralnosti nije u potpunosti moguće zadovoljiti. U nekim strukovnim jezicima mogu se otkriti i fenomeni sinonimije, nepreciznosti ili redundantnosti.

Konačno, s obzirom na kontinuiranu znanstvenu i, nužno, leksičku evoluciju raznih struka, sve strukovno nazivlje može imati karakter semantičke nestabilnosti.

Proces semantičke evolucije vrlo često potječe iz specijalizacije u značenju riječi koja pripada općem jeziku. (Gotti 1991: 44)

Varijanta ovog fenomena je *metaforizacija*, kojom se već postojećem pojmu pripisuje novo značenje, a daje prednost transparentnosti značenja. Iz tog razloga, to je tehnika koja se često koristi u jeziku diseminacije²⁴, koja je usmjerena nestručnjacima. To se odnosi na sposobnost strukovnih jezika da unose stručne izraze u opći rječnik.

9. ZAKLJUČAK

Jezik se ne može svesti na jednostavni homogeni sustav ekspresivnih mogućnosti. Umjesto toga, on je složen i raznolik, sastavljen od različitih podsustava ili potkodova. Svaki od ovih potkodova ima svoja pravila, ograničenja i sastavne jedinice koje koriste govornici kako bi zadovoljili svoje komunikacijske potrebe, a koji su ujedno i dio šireg jezičnog sustava. U međunarodnom kontekstu, ovi potkodovi imaju različite nazive. U domaćem kontekstu, najčešće ih nazivamo strukovnim ili stručnim jezicima.

Usprkos opsežnoj literaturi koja se bavi ovom tematikom, znanstvena zajednica još uvijek nije postigla dogovor o tome kako točno definirati i nazvati ovu kategoriju jezika. Premda pitanje nazivlja možda neće biti razriješeno u bliskoj budućnosti, ovaj rad pruža prijedlog definicije i klasifikacije specijalističkoga, odnosno strukovnih jezika, s ciljem usklađivanja hrvatskih jezičnih normi s europskim standardima. U

²⁴ Diseminacija znanja: raspršivanje značenja.

središnjem dijelu rada predložena je definicija specijalističkoga jezika kao kategorija koja obuhvaća različite strukovne jezike, svaki s različitim stupnjem specijaliziranosti leksika. Specijalistički je jezik inherentno vezan za određeno znanstveno ili stručno područje, ali se u određenoj mjeri preklapa s općim jezikom. Takav „dvostruki karakter“ specijalističkog jezika omogućava mu funkcionalnost unutar svoje struke, ali istovremeno i određeni stupanj komunikacije sa širom publikom, osobito kada je potrebno prenositi kompleksne ideje na pristupačniji način. Predstavljena je i tablična klasifikacija koja razlikuje strukovne jezike na osnovu stupnja specijaliziranosti leksika: visoke, umjerene i niske specijaliziranosti, kao i njihovoj primarnoj namjeni.

Istraživanje je pokazalo da su sve komponente specijalističkog jezika podložne promjenama zbog kontinuirane uporabe u znanstveno-profesionalnoj zajednici.

Na temelju sveobuhvatne analize i proučavanja različitih aspekata specijalističkog jezika, ovaj rad pridonosi dubljem razumijevanju strukovnih jezika, što nudi novu perspektivu za njihovu klasifikaciju i definiranje, postavljajući tako temelje za daljnja istraživanja i prilagodbe u svjetlu dinamičkih promjena koje karakteriziraju suvremenu znanstveno-profesionalnu komunikaciju.

POPIS LITERATURE

Altieri-Biagi, Maria Luisa (1974). *Aspetti e tendenze dei linguaggi della scienza*, u: Italiano d'oggi: lingua non letteraria e lingue speciali, Lint, Trieste, 67-101.

Beccaria, Gian Luigi (1973). *I linguaggi settoriali in Italia*, Bompiani, Milano.

Bejoint, Henri (1988). *Scientifical and Tehnical Words in General Dictionaries*, Journal of Lexicography, 1, 4, 354-364.

Berruto, Gaetano (1987). *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo*, Carocci, Roma.

Berruto, Gaetano (1997). *Varieta diamesiche, diastratiche, diafasiche*, u: Introduzione all'italiano contemporaneo: la variazione e gli usi (a cura di Alberto A. Sobrero), Laterza, Bari, 37-92.

Berruto, Gaetano; Berretta, Monica (1997). *Lezioni di sociolinguistica*, Liguori, Napoli.

- Bruni, Francesco (1987). *L'italiano. Elementi di storia della lingua e della cultura*, UTET Libreria, Torino.
- Bukovčan, Dragica (2009). *Od teorije do prakse u jeziku struke*, Školska knjiga, Zagreb.
- Cabré, Maria Teresa (1993). *La terminologia. Teoria, metodologia, aplicaciones*, Editorial Antartida/Empuries, Barcelona.
- Cabré, Maria Teresa (1999). *Terminology: Theory, methods and applications*, John Benjamins Publishing Co., Amsterdam.
- Cabré, Maria Teresa (2004). *Terminology in Specialized Translation*, u: *Manual of Documentation and Terminology for Specialized Translation*, edited by Rosario Consuelo Gonzalo García and Valentín García Yebra, Arco/Libros, Madrid, 89-122.
- Cabré, Maria Teresa; Gómez de Enterría, J. (2006). *La enseñanza de los lenguajes de especialidad*, Editorial Gredos, Madrid.
- Cavagnoli, Stefania (2007). *La comunicazione specialistica*, Carocci, Roma.
- Cortelazzo, Michele (1994). *Lingue speciali, la dimensione verticale*, UNIPRESS s.a.s., Padova.
- Coseriu, Eugenio (2011). *Teorija jezika i opća lingvistika*, Disput, Zagreb.
- Coseriu, Eugenio (1979). *Teoría del lenguaje y lingüística general*, Cinco estudios, Editorial Gredos, Madrid.
- Čatić, Igor (1986). *Stručno nazivlje i terminologija*, u: *Jezik*, 34(1), 23-26. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/205182> (Pristupljeno: 14. 2. 2023.)
- De Beaugrande, Robert-Alain; Dressler, Wolfgang Ulrich (2010). *Uvod u lingvistiku teksta*, Disput, Zagreb.
- Deanović, Mirko; Jernej, Josip (1993). *Hrvatsko-talijanski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb.
- Devoto, Giacomo (1939). *Le lingue speciali: le cronache del calcio*, u: „Lingua nostra”, 11-21.
- Giovanardi, Claudio (1993). *Linguaggi settoriali*, u: *Enciclopedia italiana*, V. Appendice (1979–1992), III, Treccani, Roma, 221-222.
- Gotti, Maurizio (1991). *I linguaggi specialistici. Caratteristiche linguistiche e criteri pragmatici*, La Nuova Italia, Firenze.
- Gotti, Maurizio (2008). *Investigating Specialized discourse*, Peter Lang, Bern.
- Halliday, M. A. K. (1964). *The Linguistic Sciences and Language Teaching*, Longmans, London.

Hrvatska enciklopedija

HE = Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35934> (Pristupljeno: 8. 2. 2023.)

Hrvatska enciklopedija

HE = Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15415> (Pristupljeno: 30. 3. 2023.)

Hoberg, Robert (1979). *Stručni jezici i opći jezik*, u: *Strani jezici*, VIII(1-2), 24-34.

Hoffman, Lothar (1979). *Towards a theory of LSP. Elements of a methodology of LSP analysis. Fach-sprache*, 79 (1-2), 12-14.

Hoffman, Lothar (1985). *Kommunikationsmittel Fachsprache, Eine Einfuhrung*, Tübingen. [https://www.treccani.it/enciclopedia/linguaggi-settoriali_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/linguaggi-settoriali_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica (2009). *Hrvatski terminološki priručnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica (2012). *Hrvatski terminološki priručnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.

Hudeček, Lana; Milica Mihaljević, Milica (2019²) *Hrvatska školska gramatika – drugo*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.

Jezični registar. Struna. <http://struna.ihjj.hr/naziv/jezicni-registar/24755/> (Pristupljeno: 30. 3. 2023.)

Jojić, Ljiljana (ur.), *VRH – Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 2015.

Kocourek, Rostislav (1982). *La langue française de la technique et de la science (French Language for Technical and Scientific Tex)*, Brandstetter, Wiesbaden. <https://doi.org/10.7202/002295ar>.

Kovačević, Martina; Badurina, Lada (2001). *Raslojavanje jezične stvarnosti*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka.

Mićanović, Krešimir (2008). *Jezik kao prostor varijeteta*, u: *Raslojavanje jezika i književnosti*, zbornik radova 34. seminara Zagrebačke slavističke škole, (ur. Krešimir Bagić), FF press, Zagreb, 11-22.

Mihaljević, Milica (1997). *Znanstveno nazivlje i hrvatski jezik*, u: *Jezik*, 45(2), 63-67. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/207705> (Pristupljeno: 26. 3. 2023.)

- Nahod, Bruno (2016). *O umu stručnjaka*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
- Pavletić, Helena (2018). *Leksikografska obradba naziva*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula.
- Picht, Heribert; Draskau, Jennifer (1985). *Terminology: an introduction*, University of Surrey, Guildford.
- Posebni rječnici. Struna. <http://struna.ihjj.hr/en/naziv/posebni-rjecnik/54418/>
- Rovere, Giovanni (2010). *Linguaggi settoriali*, u: Enciclopedia dell'italiano, (ur. Simone, Raffaele), Treccani, Roma, 804-806.
- G.Sager, Juan; Dungworth, David; Macdonald, Peter F. (1980). *English Special languages. Principles and Practice in Science and Technology*, Brandstette, Wiesbaden.
- Silić, Josip (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb.
- Simeon, Rikard (1969). *Enciklopedijski rječnik lingvističkoga nazivlja*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Sobrero, Alberto A. (1997). *Lingue speciali*, u: Introduzione all'italiano contemporaneo: la variazione e gli usi (ur. Alberto A. Sobrero), Laterza, Bari.
- Sobrero, Alberto A. (1993). *Lingue speciali*, u: Introduzione all'italiano contemporaneo: la variazione e gli usi (ur. Alberto A. Sobrero), Laterza, Bari 237-278.
- Štambuk, Anuška (2005). *Jezik struke i spoznaja*, Književni krug, Split.
- VocTreccani. Treccani. Vocabolario online. Istituto della Enciclopedia Italiana fondato da Giovanni Treccani: <http://www.treccani.it/vocabolario/> (Pristupljeno: 5. 1. 2020.)
- Vojvoda, Stjepo (1979). *Stručni jezik kao predmet jezikoslovnog izučavanja*, Journal of Information and Organizational Sciences, (2-3), 441-466. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/81310> (Pristupljeno: 1. 3. 2023.)
- Widdowson, H. G. (1979). *Explorations in Applied Linguistics*, Oxford University Press, Oxford.

RIASSUNTO

Linguaggio specialistico nello studio della lingua croata: Tra gli standard europei e la tradizione nazionale

Questo articolo tratta alcuni aspetti dei linguaggi specialistici. Dopo la parte introduttiva in cui mettiamo in evidenza il problema dell'irregolarità della terminologia utilizzata nella denominazione delle lingue specialistiche da parte della terminologia internazionale, ci concentriamo sulle varie definizioni dei nomi proposti ed analizzati, nonché sul rapporto tra lingua generale e lingua specialistica. Nella parte centrale dell'articolo, viene offerta una panoramica storica delle teorie relative all'origine e allo studio dei linguaggi specialistici, dopodiché ci si sofferma sulla classificazione e su alcune peculiarità linguistiche dei linguaggi specialistici. Poiché nella linguistica internazionale esiste un considerevole numero di articoli e testi incentrati su questo argomento, il nostro obiettivo è quello di sintetizzare le teorie principali e le discussioni riguardanti la questione della denominazione e della definizione delle lingue specialistiche. Nel contributo sono stati presentati, analizzati e commentati gli approcci applicati per il raggiungimento delle soluzioni proposte, con l'obiettivo di avanzare la soluzione più efficace che avrebbe unito gli standard europei alla conservazione della tradizione e della terminologia croata. Nel lavoro sono inoltre state proposte una definizione e una classificazione del linguaggio specialistico, ovvero dei linguaggi settoriali del croato, tenendo pur conto degli standard europei, ma rispettando anche la tradizione croata e la sua terminologia specifica. I risultati ottenuti forniranno indubbiamente una guida preziosa per future ricerche.

Parole chiave: linguaggio specialistico, discorso specialistico, linguaggi speciali, linguaggi settoriali

SUMMARY

Specialized language in Croatian linguistics: Between European standards and local tradition

This article discusses various aspects of specialized languages. After an introductory highlighting the issue of irregular terminology when naming specialized languages in international terminology, the focus shifts to different definitions of chosen names and the relationship between general and specialized language. The article provides a historical overview of theories about the origin and study of specialized languages. Subsequently, it delves into the classification and unique linguistic features of these languages. Given the considerable number of articles and texts on this topic in international linguistics, the aim was to encapsulate the primary theories and debates concerning the naming and definition of specialized languages. Various solutions are analyzed, and commented and presented here, the aim of which is to propose the most effective solution that might merge European standards while preserving the Croatian tradition and its terminology. The work also proposes a definition and classification of specialized language in Croatian, taking into consideration European standards but also respecting the Croatian tradition and its specific terminology. The results will undoubtedly serve as a valuable guide for future research.

Keywords: special languages, specialized language, specialist discourse, specialized languages.